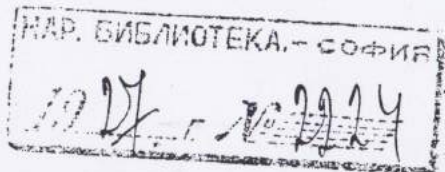

V. 7c. 2/130

:: ТѢЖНИ :: СТРАНИЦИ

изъ народностнитѣ борби
въ Ностурско

Написани отъ
Сребро Янаниевъ

Издание на Ностурското Женско
Благотворит. Братство въ София
1927.

Корицата е работа
на художника
ЦАНКО ВАСИЛЕВЪ

Печатана
въ коопер. печатница „Трудъ“
Кюстендилъ.

Азъ често виждамъ изъ градътъ
по всѣки пѣтъ и кръстопѣтъ
на Македония чадата,
отъ старци чанъ до младенци,
все нови гости бежанци,
— завареници на сѣдбата.

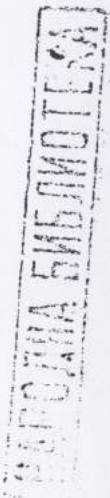
П. Н. Яворовъ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Корицата е работа
на художника
ЦАНКО ВАСИЛЕВЪ

Печатана
въ коопер. печатница „Трудъ“
Кюстендилъ.

Бѣше се изминалъ месецъ
отъ демобилизацията. Всѣки се
прибра подъ родна стрѣха и се
отдаде на миренъ трудъ. Застѣ-
гаха се плугове и орала, попра-
виха се сайванти и пристройки,
поокърпи се разстроено домакин-
ство отъ продължителни войни,
закипѣ мирновременъ животъ.
Само прокудени отъ бащино ог-
нище заскитаха като сѣнки низъ
градове и паланки въ горестъ по
своитѣ близки, останали далечъ,
пакъ подъ гнетъ и робство. По-
щата носи откжслечни нерадостни
вести за тѣхната участъ. А успѣ-
ли да забѣгнатъ хора отъ тамъ
разправятъ мизерията, въ която
сж захвърлени останалитѣ тамо
старци, жени и дечица. И отъ
нигде помощъ, отъ никжде бла-

га вѣсть за тѣзи, които сж прахосали животъ и младини въ борба за политическа свобода, за правда и сносенъ животъ.

Въ едно планинско селце въ южнитѣ Родопи прибра се при свой другаръ отъ войската Коле Костурчанчето. Тригодишниятъ задруженъ животъ, лишенията и несгодитѣ на фронта, тревожнитѣ минути преживѣни въ люти боеве, бѣха създали топла дружба между двамата другари, и когато ги демобилизираха, Вълчо каза на своя приятель: „Ти кжде ще зимувашъ друже? Ела ми на гости, до като се пооправи свѣтътъ. У насъ, между моитѣ домашни, ще ти бжде добре и по-леко ще понасяшъ тревожнитѣ дни следъ катастрофата“. И Коле прие, прибра се при другаря си и заживѣ у него. Помагаше му

въ кърска работа, поправи разтурения зидъ на плѣвника, — защото Коле бѣше добъръ дюлгеринъ, при все че занаята му да бѣ каменодѣлецъ.

Но день изъ день съхнѣше Коле като босилекъ попаренъ отъ слана. Селянитѣ често срѣщаха чужденеца привечеръ самичкъ, заскиталъ се край селската рѣкичка, или, замисленъ и мълчаливъ, седналъ на голѣмия камъкъ въ черковния дворъ. Лжеше се Вълчо, като мислеше, че Коле ще забрави миналото, лесно ще понася спомени и мисли по своитѣ домашни. По цѣли нощи Коле не спѣше. Уморениятъ му погледъ, хлътналитѣ му само за нѣколко седмици бузи издаваха чернитѣ мисли, що го гризѣха. „Червей ме яде“ — казваше той често на другаря си. А лѣкъ за

раната му никжде не можеше да се намѣри. Само вестниците, които той четѣше всѣки день, проясняваха замѣтениа му погледъ, проведряше се лицето му за минутка, но следъ туй пакъ сѣщия отпадналъ взоръ, сѣщото изнурено лице на завторникъ.

Цѣли седемъ години какъ той е напусналъ родното си село. Седемъ години какъ не е видѣлъ домъ и домашни. Зарѣянъ въ далечна чужбина, между чужди, непознати хора, цѣли седемъ години той живѣеше съ една-едничка мисълъ, съ единъ единичкъ блѣнъ:—да види Костурско свободно, свободенъ дома да се върне, да прегърне милитъ си дечица. А какво е доживѣлъ да види? На прахъ се разбиха надеждитъ му, умрѣха блѣнове и мечти за щастливъ и свободенъ

животъ подъ родна стрѣха Не
топлѣха го утехитѣ на приятеля
му, нито на селския даскалъ на-
учнитѣ умозаклучения за тър-
жеството на правдата Защото
правда Коле не можеше да види
въ коравитѣ сърдца на хората.

Една вечеръ, следъ като бѣха
коментирали со селския даскалъ
сновещитѣ тѣзи дни новини, Коле
се прибра въ стаята си, и когато
всички си легнаха и заспаха теж-
кия сънъ следъ дневна полска
работа, той полека се измъкна отъ
къщи и пое пътя къмъ паракли-
са, кацналъ като орлово гнѣздо
на рида надъ селото. Иззадъ дале-
чнитѣ планински вършини бавно
показваше бледо лице луната. Из-
плавала на небосвода, тя запри-
лича на голѣма златна монета,
залепена на фона на черковна
икона отъ благочестивъ христи-

янинъ. А мигащитѣ звѣздици на-
помняхъ мъждукащи кандила въ
селска черквица, чиято бедна об-
становка те кара да се чувству-
вашъ по-близко до Бога. Хладенъ
планински вѣтрецъ цѣлуваще ли-
стята на високитѣ буки.

Коле седна до параклиса, и
погледа му заскита надоле по
полето. И во въображението му
се редятъ картини изъ миналото,
мрачнитѣ картини на непосилни
борби тамъ, въ родния му край,
и сълза подиръ сълза се ниже по
бледитѣ му бузи.

— — — — —
— — — — —
— — — — —
... Тъмна нощъ. Въ край-
нитѣ къщи на селото живѣе учи-
телката. Къмъ полунощъ кучеш-
ки лай нарушава нощната тиши-

на. Чува се отваряне на врати. Следъ половинъ часъ кучешкиятъ лай престава. Призори селото е сардисано отъ аскера. Почва се бой. Тежко ранениятъ застрелва и годеницата си учителка.

Така трагично загинаха въ село Шестеово революционерътъ-апостолъ Кузо Стефовъ отъ с. Загоричени и учителката-революционерка Василка Иванова отъ Битоля.

*

. . . Низка селска стаичка въ с. Х. Мѣстниятъ Околийски Комитетъ е събранъ да разисква важенъ въпросъ: нѣкакъвъ предателъ се явилъ въ Костуръ да подравя основитѣ на свѣтото дѣло. Комитетътъ решава да се убие измѣнника. Войводата пред-

лага да се тегли жребе. „Азъ ще го убия!“ — обажда се най-младия, който е напусналъ домъ и домашни, млада булка съ първа рожба въ пелени, и се предалъ всецѣло на революционната борба, за свободата на поробенитѣ, за народни идеали, — човѣшки правдини за подтиснатитѣ. Промъква се той въ Костуръ преоблѣченъ, и когато предателятъ спокойно си пилъ кафето ведно съ турски заптии и ефендиета, съ единъ куршумъ го поваля мъртавъ. Но . . . половинъ часъ по-късно турски суварии го настигатъ на два клм. отъ града и следъ малка престрелка пада мъртавъ подъ ударитѣ на сабитѣ имъ.

Така геройски загина Христо Лерински за свободата . . .

*

*

. . . Тайнствено се носи въ-
стъта, че единъ отъ голѣмитѣ
дейци е въ Костурско. Неговото
идване е велико събитие въ то-
зи далеченъ край. Неговото име
окриля борцитѣ, вдъхва въра въ
крайната победа, и тайнствена
надежда и бодростъ буди въ ду-
шитѣ имъ.

Въ с. Смърдешъ се съби-
ратъ водителитѣ начело съ го-
лѣмия апостолъ Нѣколко пжна
въ огнището топлятъ широката
селска одая. Разисква се въпро-
са за деня на великата борба,
деня на кървава отплата. Но...
турския аскеръ подушва всичко
и призори обгражда селото. Апо-
столътъ е въ опасностъ.

. . . Отъ крайнитѣ кжщи изли-
за малко момче и се спуща по

дола вънъ отъ селото. Виковетъ на турскитъ войници — „да спре или ще го застрелятъ“ — не стрѣсватъ малкия герой Майка му го праща да обади на близкитъ селски началници опасността, въ която се намира голѣмия човѣкъ.

Отъ мирна и покорна рая Костурци ставатъ смѣли борци и всѣко село е казарма на комититъ. Скоро се събира милиция и спасява положението.

На другия день отъ уста на уста шепнишкомъ се носи радостната новина: Борисъ Сарафовъ спасенъ, спаси го мъжеството на едно 12 годишно момче, геройството и самопожертвуванието на една майка:—баба Митрушка отъ с. Смърдешъ и синъ ѝ Димитъръ Митрушевъ, геройски загиналъ като поручикъ при Криволакъ съ последна въздишка, че не можалъ

да види родното си село свободно, да направи майка си щастлива . . .

*

. . . Илинденъ! Какви тжж-ни, какви далечни спомени изви-ква това име! Илинденъ! — Златна страница въ историята на македонската революция. А тамъ, на сжщата страница, два едри диаманта: Костурско — Крушево.

Султанскитѣ орди се влачатъ по шосетата Суровичево — Мокрени и Кожени — Хрупича. Страшни бунтовници смутиха спокойствието на Султана и той праща войскитѣ си да ги накаже. Чакаларовъ, на чело на своята малобройна чета, заелъ клисурскитѣ балкани, гордъ и непоколебимъ, чака хладнокрѣвно войскитѣ на Султана. Орлитѣ-бун-

товници развѣватъ свободни победното знаме въ освободения отъ тѣхъ градъ Клисурѣ Цѣли десетъ дена царскитѣ низами се мжчатъ да изгонятъ страшнитѣ бунтовници. Защото за наказание не могатъ вече и да мислятъ. Единъ день и една нощъ сж достатѣчни, за да прехвъркнатъ бунтовниците невредими на Одре планина и отъ тамъ къмъ Грамосъ. Безмилостно наказаха тѣ своитѣ гонители арнаути — камъкъ на камъкъ превърнаха селата имъ. Една арнаутска чета въ с. Грамосъ остана само невредима: бѣ се затворила въ селската черква, а бунтовниците не искаха да разрушатъ свѣтия домъ.

*

. . . Апоскепъ! Гробница на много свѣтци ! . . Цѣли два де-

на четата води бой въ планината съ турскитѣ низами.

Една свѣтла личностъ, едно красиво бждаще сложи тукъ коститѣ си. Току що свършилъ съ отличие Битолската гимназия, неуспѣлъ да се нарадва на живота, на родители и близки, единъ день напуска родното си градче и влиза съ пушка въ ржка въ редоветѣ на борцитѣ за свобода. Въ боя, когато се повдига да види где е неприятеля, вражески куршумъ пронизва широкото му чело и умира безъ да каже прощалнитѣ си слова. Той ги каза на дѣло. Той умрѣ за тебъ, Родино с в ѣ т а! Неговата смъртъ да бжде твоя свобода...

Така загина Борисъ Бацеловъ отъ гр. Хрупища.

*

*

Много години се минаха, отъ като Кляшевъ плати своя кръвенъ дългъ къмъ родината. Но и до день днешенъ, когато нѣкой спомене за него предъ нея — неговата годеница, вече стара учителка, скитаща се немила-недрага по чужди селища, между чужди хора, — тя не може да понесе споменитѣ за далечнитѣ щастливи минути, прекарани ведно съ него, въ мечти за бждѣщо задружно щастие, присторена усмивка се явява по изпититѣ ѝ бузи и, за да скрие вълнението си, мимически се сбогува со сжщата усмивка и бѣга на саме да оплаче своята съдба — съкрушени мечти да оплаче между четиритѣ стѣни на малката си мизерна стаичка. Тамъ на масичката запаля лампа и чете пи-

смата му. Тя ги знае на изустъ,
чела ги е хиляди пжти

„Скжпа М., ще ми про-
стишъ, че не дойдохъ да те ви-
дя. Задържа ме работа при Л.
Какво ще бжде лѣтосъ! Дано
Богъ ни поживи до този день.

„Присжтствувахъ на една
свадба въ с. Дѣмбене. Мило ти
е да слушашъ малкитѣ, какъ пѣ-
ятъ новитѣ пѣсни: „А кой
страхливъ кай баба, дома си да
седи . . .“ Да имъ се ненаслу-
шашъ. Набраха се около мене и
молятъ да имъ кажа: „на една
страна захвърлилъ пушка . . .“
Разправяха ми една интересна
случка въ Костенарията — Оти-
шълъ аскерътъ да дири комити,
хващатъ едно момче и го питатъ:
„Комити има?“ — „Имаме аго,
имаме“, отговаря хитрото хлапе
и донася една низа кромидъ. Ве-

лики дни живѣемъ М. Богъ ще ни помогне да преуспѣемъ. Ако ли не доживѣя, недей жали за мене мила“.

Со съкрушено сърдце тя туря писмата въ сандъка си, изгасва ламбата и на тъмно седи предъ отворения прозорецъ.

Доле въ механата свири гайда

А отъ съседната кжца се чува веселия смѣхъ на младитѣ годеници: — студентъ, дошелъ на гости отъ града при своето либе.

*

Гробовна тишина като че притиска всичко живо въ селото. И шуртенето на бистрата като сълза вода изподъ олтаря на черквата навѣва на душата съкашъ тжжната мелодия на погребална пѣсень Само въ една кжца, въ кжщата на попъ Тър-

по Поповски женски писъкъ, ридания и навѣти внасятъ нѣщо страхотно въ замъртвѣлото село. Тамъ въ една отъ стаитѣ е прострѣна мъртва дъщерята на стария труженикъ, пронизана отъ турски куршумъ. Забучени въ жито въ малка паничка горятъ вошеници. Много жени млади и стари, сж сбрани тукъ да отдадатъ последна почитъ на нещастната жертва за свободата на роба. И клетви презъ сълзи, и люти закани отправятъ тѣ къмъ народнитѣ джелати. Една стара жена, по ч и е т о лице е изписанъ ужасътъ на адски мъчения, на неземни мъки — нейнитѣ страдания и навѣти трогватъ до болка. Тя не е майка на убитата. О, не! Тя оплаква тукъ смъртъта на своята рожба смъртъта на сина си. Вчера тя го видѣ

убитъ, товаренъ на войнишко муле
— отъ едната страна трупа, а отъ
другата тежъкъ камъкъ за рав-
новесъ. Предъ нейнитѣ порти
прекараха храбрия комита. Но да
не се издаде и съ това навлече
гнѣва на турцитѣ върхъ цѣлото
село, съ непосилна мжка тя скри
сълзитѣ си, окаменѣ майчино
сърце, любовта къмъ родината
уби майчиното ѝ чувство вчера.
Но днесъ дава воля на сълзитѣ
и вмѣсто трупа на сина си, тя
удава съ тѣхъ трупа на негово-
то ненагледно либе. И плаче, ре-
ди нещастната майка: „Леле че-
до, леле добро! Не можа да се
нарадвашъ на невѣста като цвѣ-
те . . . писано ви било, майка,
горе да се съберете, други тамъ
да ви се радва . . . а па цър-
на майка клета, днитѣ тукъ да
си оплаква . . .“

А бѣлобродъ старецъ попъ, спрѣлъ се до вратата, теши и укорява женитѣ, че плачатъ. Съумѣлъ да обуздае чувствата си, той вини женитѣ въ слабо родолюбие. Но при печалната гледка предъ трупа на щерка си, той не може до край да издържи, рукватъ отъ очитѣ му сълзи и бѣга на саме да оплаче нещастната си рожба. Нови писъци, нови ридания и болезнени наѣти . . .

На другия день погребѣхъ Василка попъ Търпова Поповска до гроба на Нумо Марковски отъ с Косинецъ.

*

. . . Отърсилъ чело отъ мжглитѣ, призори тжженъ изправи се Кожухъ да обади на Вичъ голѣмата скръбъ, що му притиска сърцето. Да му изприкаже туй,

що е видѣлъ миналия день: — Малка дружина все отборъ юнаци бой води тукъ вчера — бой ужасенъ! Тукъ погребяха и твоя синъ, горди побратиме . . .

. . . Бѣха се изминали вече 2 години отъ възстанието. Стара бабичка, забрадена съ черна кърпа и съ тояжка въ ржката, тръгваше на дълъгъ пътъ. Неговитѣ другари, другаритѣ на непрежалимото ѝ едничко чедо, нейния синъ, ѝ донесоха грозната вѣсть: „Манолето убитъ“! Збрѣчка се старческо чело, нѣщо като че ли се откъсна отъ сърцето ѝ — и тръгна да дири гроба на скжпата си рожба.

Мило и драго бѣ дала майка му да го издържа въ училището. Искаше да има синъ, дълбока книга да знае и противъ волята на баща му, го прати въ

голѣмото школо. И когато дойде день да му се нарадва, той излезе съ комититѣ. Колко пжти се е връщалъ нощѣ у дома си капналъ отъ умора, гладенъ, мокъръ, съ другари дома да ношуватъ! Топѣше се отъ грижи по него майка му. И сега си спомня горката бабичка благитѣ му думи; „Не жали, мила майко, за мене Свободата, майко. сама не дохожда. Трѣбва да работимъ всички, а най-вече ние. Живота си въ жертва да дадемъ, тогазъ ще дойде тя, скжпа майко! Ако пѣкъ останемъ живи следъ борбитѣ . . . О! тогазъ . . . “

Дълго време вървѣ старата бабичка, но Кожухъ бѣ още далечъ. Чакъ на четвъртия день стигна политѣ на планината. Единъ отъ другаритѣ на Манолъ ѝ бѣ описалъ гроба му съ най-

малкитѣ подробности. — „Подъ единъ вѣковенъ джбъ голѣма каменна плоча, отъ тамъ се виждатъ много планини, вижда сеи Вичъ. Отдѣсно тече бистро поточе, а по нагоре се чернѣе голѣма канара. На гроба е изрѣзанъ голѣмъ кръстъ, а подъ него е написано М. Р.“.

Дълго време търси бедната бабичка вѣковния дѣбъ съ голѣмата каменна плоча, но . . . нищо не намираше. Срећна едно овчарче, което безгрижно свирѣше съ цафарата си проточена нѣкаква мелодия. „Не знаешъ ли, бре чедо, тукъ нѣкой гробъ на убитъ отъ турцитѣ комита?“ — „Знамъ, бабо, знамъ. Е, тука понагоре. Разправяше баща ми, че било учено момче“. „Ученко бѣ синко, ученко“ — отговаря бабичката презъ сълзи.

И тръгна бабичката още на горе да търси гроба на своята едничка ненагледна рожба, гроба на сърцето си. Намъри плочата и вѣковния джбъ. Разкопа гроба. Двѣ човѣшки кости намъри само въ него. Прибра ги тя въ черна кърпа, за да ги носи и погребе въ селското гробище, при коститѣ на своитѣ бащи и дѣди, и тръгна надолу. Нозетѣ ѝ се косѣха . . .

Насамѣ въ гората изплака своитѣ надежди, изплака своитѣ черни бжднини бедната майка—майката на Манолъ Розовъ отъ с. Бобища.

*

. . . Има ли македонецъ да не е чувалъ за Митре Влаха? Неговото име навѣваше ужасъ на подтиснитѣ, окриляше бор-

цитѣ, пълнеше съ вѣра сърцата на костурци. Простѣ овчарѣ, незнаещѣ да подписва и името си даже, той стана войвода и до край остана да се бори съ врага. Потера ли ще трѣгне Митрето да гони, или арнаутска чета нѣкаква по диритѣ му ще трѣгне, всѣки си дума: „страшенъ бой ще има, че Митре е много мераклия съ поганци да се бие. А биеше се Митре“ ! . .

Гръцкитѣ андартѣ помнятъ и дълго ще помнятъ страшния комита ! . . Единъ день залавя една гръцка чета, въ която имало андартѣ - критяни. Великодушень бѣ Митре къмъ тѣхъ: взелъ имъ само пушкитѣ, далъ имъ даже и пари и ги пусналъ. А андартитѣ-гъркомани безмилостно избилъ. Такъвъ бѣ Митре Влашето. Но . . . . единъ попъ,

една черна душа, единъ день го предаде Ограденъ въ с. Жупанища, следъ люто сражение. пада убитъ ведно съ нѣколко момчета отъ четата си. Трупътъ му бѣ отнесенъ въ Костуръ, за да се гаврятъ съ него турци и гърци. Гърцитѣ ликуваха за неговата смъртъ. Сждбата така бѣ отредила, че и неговия трупъ да бжде пренесенъ въ Костуръ, както обезглавениятъ трупъ на убития отъ него гръцки капитанъ Меласъ. Гърцитѣ съ голѣми почести погребяха единъ убиецъ на български попове, единъ разбойникъ. Гавръха се съ тѣлото на Митре Влашето . . .

Но за туй пъкъ изъ цѣло Костурско, и въ най затънтени-тѣ кжтчета, стари бабички сутрина рано всѣки Божи празникъ на свещника за мъртвитѣ души

лепѣха вощеници за Богъ да прости душата на Митрето. Умрѣ Митре съ много желанія и небжднати мечти! Умрѣ, безъ да може да се нарадва да види чедото си какъ се учи въ бѣл арско училище — съкровената му мечта.

*

. . . Лица Капитанъ хаберъ праща въ Костенарията, никой да не смѣе срещу него пушка да вдигне, че грозно отмъщение готви за „вулагарофонитѣ елини“. Средъ зима стига с. Езерецъ. Български чети нѣма вече въ костурско. Селянитѣ го посрѣщатъ, нагостватъ цѣлата му чета и на изпроводякъ, на върха Св Илия, за отплата, вързва изпровождачитѣ селяни и единъ по единъ ги избива. И до день дне-

шенъ тамъ на върха, до самъ параклиса личатъ наредени единъ до другъ осемъ гроба съ бурени обрасли. Стари бабички отъ село разправятъ, че когато пълна месечина огрѣе високитѣ чуки и вѣковнитѣ дъбове на Св. Илия, душитѣ на убититѣ излизали на седянка до параклиса и . . . чакали да удари часътъ на възмездието . . .

*

. . . Пазаренъ день е въ градеца. Пазарджии отъ околнитѣ села бързатъ да си купятъ туйонуй, та още на свѣтло да се върнатъ по домоветѣ си. Лоши времена сж, трѣбва да се предпазватъ, та се събиратъ отъ нѣколко близки села вкупомъ да си вървятъ Тета Георгевица забрави да си купи рогозка, че

старата се е изпокжсала. Забравила зеръ, че за едно ли има да мисли Тета Георгевица? Па и днесъ нѣщо ѝ зашемети главата: получила писмо отъ сина си Илето отъ Диярбекиръ — отъ заточението. и отъ радостъ ли, отъ скръбъ ли, но ей тъй нѣ, пошурѣла е сѣкашъ.

. . . На 10 минути отъ градеца Хрупища, туку до самиятъ мостъ на Бистрица, дѣто се дѣлятъ пѣтищата за Нестрамъ-колъ и Костенарията, има гробъ, — Йорговичинъ гробъ се казва. Тамъ е погребана Георгевица Балючева отъ с. Жужелци. Отъ гърцитѣ подкупени турци тукъ я убиха — сжщия онзи пазаренъ день. кога бѣше закжснѣла и дружкитѣ ѝ бѣха подминали да я чакатъ при Голешовския мостъ. Отмжщение подкупено со злато!

Коварно отмъщение! Задето Георгиевица помагаше на комититѣ, работѣше повече отъ всички за свѣтото дѣло. Когато грѣцкитѣ андартѣ въ с. Лебишево обсади-ха и следъ ожесточенъ бой запалиха кжщата, дето бѣха Костандо и Янето, водителитѣ на Костенарската чета, и не смѣйки да влезнатъ въ изгорѣлата срутена кжщурка, да не би страшнитѣ комитѣ да сж още живи — тета Георгиевица чакъ отъ Жу-желци нощѣ дойде да прибере книжата на „децете“, за да не ги намѣрятъ турцитѣ. Защото между книжата имаше писма, които можаха да окачатъ на бесилка много работници. Тя спаси мнозина отъ заточение и бѣсилка, но си спечели кръвната омраза на грѣцкия комитетъ — день по пладне си намѣри гроба.

*

. . . Ясна южна нощъ въ началото на пролѣтъта. Хубава месечина събрала околъ себе тебройно домочадие намигащи звездици, като че се радва на веселото настроение на жителитѣ въ с. Загоричени. Мекъ планински вѣтрецъ гали крехкитѣ листа на дръвчетата и сѣкашъ имъ нашепва радостъта за утрешния празникъ. А утре е Благовецъ! Не въ една къща чуденъ блѣнъ милва русокоси девойки, че утре въ черква въ нови премѣни ще се радватъ на пролетъта, на чуруликането на лекокрили лястовици, мили гостенки отъ югъ. Утре е Благовецъ! Следъ черква полето ще загъмжи отъ народъ: тукъ купчинка старци препичатъ се на слънце, спом-

нятъ прежни дни на отлетяли за винаги младини; тамъ булки забрадени съ шарени кърпи празнуватъ своята младостъ; ей отъ татъкъ смѣхъ и крѣсъкъ на пъргави дечурлига, борещи се и търкалящи по посипаната съ цвѣта ливадка Пролетъ!...

. . . Но... сутриньта, предъ изгрѣвъ слънце още, селото е сардисано отъ гърци - андарты, дошли да колятъ и палятъ, задето селянитѣ не приеха да продадатъ народността си съ цената на заплашването. Сечъ и огънь цѣли три часа! Предъ вратитѣ по улицитѣ лежатъ избити старци, мъже, жени и деца. Въ една отъ крайнитѣ къщи картината на ужаса надминава всѣко въображение: баща, майка и четири дъщери убити и изгорѣли

88 ————— 88

въ кжщата си отъ хвърлената бомба отъ андартитѣ

А следъ пладне — 64 трупа сж прострѣни въ черковния дворъ.

Плачъ, писъци, ридания и навети! Сатанаилъ пренесе ада въ двора на черквата. Тукъ же-на си скубе коситѣ надъ трупа на мъжа си; до нея майка оплаква невръстната си рожба и писъцитѣ и се разнасятъ далечъ изъ селото; тамъ стара бабичка свестява съ вода припаднала невѣста; татъкъ се събрали купчина жени надъ трупа на своя милъ стопанинъ, дошълъ преди два дни отъ гурбетъ; по натамъ е прострѣна млада жена, а надъ нея свекърва ѝ съ момиченце гсдиначе на ръце плаче и нарежда: „шо ти било писано мари златна ми невѣсто! (ирачето

да ти одглеждамъ, тебе ли да те оплаквамъ“. До нея трупъ на мжжъ съ избодени очи; майка и жена, клекнали до него, скубятъ си коситѣ и писъкътъ имъ раздира въздуха; малкиятъ шестъ годишенъ синъ и убития хленча въ съпроводъ на баба си и майка си.

Привечеръ облакъ засѣня пролѣтното слънце. Вѣтрътъ се усилюва, свисти. Като че и Богъ тжгува за тържеството на Сатанаилъ . . .

. . . И днесъ още личатъ отдѣлени въ горната частъ на гробищата гробоветѣ на убититѣ — 64 жертви на свободата, мъченици за правда и свобода, паметници отъ кървавата епоха въ Костурско . . .

*

... Пънливо планинско поточе клокочи край събралата се на вечеря чета. Два дни сж гладували момчетата по Балкана и сега съ нетърпение чакатъ да похапнатъ. Но изпратения даварди доле на пжтя четникъ се връща безъ време — туку що пристигна вечерята — и обажда, че отъ къмъ Биглища се задаватъ много конници и между тѣхъ единъ съ едъръ бѣлъ конь — Ибраимъ Бей, когото чакатъ цѣла седмица. Селянка жетварка запъхтяна потвърдява сжщото: „Той е, кучето! Отъ Корча се връща“.

Лошъ изедникъ бѣ Ибраимъ Бей. Нѣма село да не е ограбено отъ неговитѣ хора. Нѣма кжща нему данъкъ да не е плащала. Въ чифлика си нарочно из-

бираше празниченъ день да кара селянитѣ да му работятъ ангария. За него нѣмаше закони — той самъ бѣ законътъ. Тежко томува, който се оплаче! Но . . . теглата и мжкитѣ народни родиха закрилници на сиромаситѣ, създадоха борци за правда и свобода.

Комитетътъ отдавна бѣ подписалъ смъртна присжда на изедниците народни, а на първо мѣсто Ибраимъ Бегу. Но хитъръ бѣ Ибраимъ Бей. Отъ Корча ли ще тръгне въ Костуръ да отиде двайсетъ суварии ще го придружаватъ. Много пжти се е отскубвалъ отъ ржцетѣ на комититѣ. Но този пжтъ момчетата бѣха решили до единъ да измратъ, но него да убиятъ.

Не дочакали вечерята, гладни, съ изпобити отъ ходене стж-

пала, тѣ нарамираху гунитѣ си, и взеха пусия край пята. Войводата пригответи хубава примка на бега. Нареди момчетата си тѣй, че пиле да бѣ, пакъ не би могълъ да се спаси омразниятъ кърсердаринъ. Минаха първо нѣколко конника — никой се не обади. Подиръ тѣхъ минаха още трима. Беговиятъ атъ, подушилъ опасността, нервно прѣхаше. Опасна бѣше тука мѣстността — познаваше я бегътъ. Че малко ли сиромаси биваха тукъ ограбвани и избивани отъ неговитѣ хора! Препусна най-сетне коня си и той, но нѣколко куршума го повалиха мъртавъ. Конниците — едни се разбѣгаха, други слезоха отъ конетѣ и отвориша огънь. Цѣлъ часъ се води бой. Двама ранени имаше отъ нашитѣ. И Колю си припомни какъ на гър-

ба носи онази нощь ранения Петре. И каква нощь бѣ тая! Месецътъ бѣ огрѣлъ окървавеното лице на ранения, който, глухо стейки, говорѣше като че ли на себе си: „Сега не ме е жалъ, че умирамъ, сега нека умра“ . . .

И на прага на своята кѣща, кога Петревица отваряше вратата и съ ужасъ видѣ окървавенения, Петре издѣхна. Едва сдържанъ плачъ и навѣти . . . Съ горещи сълзи оми съсирената кръвъ по лицето на своя милъ Петре младата му невѣста . . .

. . . Тамъ въ гората всѣка вечеръ срещу празникъ мъждука кандилце. Всѣки празникъ въ нова премѣна надъ гроба на Петре дожда младата му булка да оплаква своята младостъ, своята черна орисия, само старитѣ буки да знаятъ скръбта ѝ, горски-

тѣ птички да чуятъ надгробни
ридания . . .

*

. . . Есеньта на 1916 година
Български войници успѣха да
влѣзатъ въ Костурско. Въ кж-
щата на Коле войници на госте.
Били дълъгъ пжтъ, изморени из-
мокрени до кости. тѣ сж насѣда-
ли около огнището и Кольовата
майка шета изъ кжщи и туку на-
режда: „А бре чедо ако ти сж мо-
кри чорапитѣ, извади да ги по-
изсушишъ . . . Невѣсто мори, из-
вади отъ сандъка по едни нови да
имъ дайме. Ами имашъ ли си май-
ка, бре коренъ?“ — Имамъ бабо,
имамъ. „И азъ, чедо, имамъ, синъ
войникъ като васъ, ами го не-
знамъ живъ ли е, умрѣлъ ли е...
Невѣсто мори, зготви нѣщо за
вечера“.

— Ние си имаме вечеря, баба, недейте си прави трудъ. „Бабре чендо, у дома да ни дойдите и да не ви гостимъ? Не, коренъ, не! Дръжте си я вие вечерята. Що далъ Господъ ке вечеряте, ама отъ нашето. Ами ти отъ де си, бре мило ми? Трѣбва да е далеко отъ тука“. — Далекое, много е далеко, бабо. „Ами писма ти пращатъ отъ дома?“ —
—Получаваме, бабо.

И въпроси следъ въпроси се редятъ. Бабата разпитва всѣкиго по отдѣлно: жененъ ли е, имали деца, братя; майка му отъ кога не го е видѣла и пр. и пр., до като нѣ кой премалѣлъ за сънь захърка и тя бърза да стане: „Ба, бре мили ми, азъ забравихъ, че сте изморени, че трѣбва да спиеете. Хайде добро осунватйе! Починете си, чендо. Ако ви е сту-

дено, ей ви покривачитѣ. Да не простините, коренъ . . .“

Излиза старата му майка и отива при иконата да запали кандилото. Не е празникъ днесъ, но нека го запали за здраве.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

На другия день още въ 'зо-ри Вълчо излезе да дири другаря си. Никжде го нѣмаше. До самъ параклиса намѣри войнишката му фуражка. А той самия кжде е забѣгналъ, никой не знаеше, нито го е видѣлъ нѣкой отъ вчера насамъ. Малкиятъ Асѣнчо, осемъ годишниятъ синъ на Вълчо, разправи, че вчера „вуйчо Коле“, като го цѣлувалъ, споменалъ името на своя Пандо и се разридалъ со сълзи.

Като се научи за станалото, селският даскалъ каза:— „нещастенъ народъ!“ и дълбоко въздъхна.

— — — — —

— — — — —

Минаха години ! . . .

По силата на зловещитѣ договори за миръ,—писани въ столицата на тоя народъ, чийто дѣди преди вѣкъ и половина високо възвестиха свободата, равенството и братството,—и Вълчо бѣ принуденъ да напусне со семейството си своя роденъ кжтъ въ западна Тракия и да дири подслонъ въ братска България.

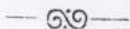
А селския даскалъ, ведно съ нѣколцина още интеллигентни мжже отъ селото, бѣха пратени още презъ 1920 год на заточение въ Бѣломорски островъ нѣкакъвъ. И до день днешенъ незнайна е

тѣхната участь.

Чу се вестъ недавна, че Ко-
ле води вѣрна дружина въ своя
роденъ край и подвижитѣ му всѣ-
вать ужасъ у потисниците, и
крепка вѣра будятъ въ души-
на заробенитѣ братя.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Тия тѣжни страници
сѣ преведени на нѣмски
и издадени въ брой 3 на
„Makedonische Bücherei“
— 1926 —